

Тростенюк Т.М., доктор філософії, доцент
Мазур М.О., студентка групи ПД-12
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Правовий режим воєнного стану – це надзвичайний стан, що вводиться урядом країни в ситуації загрози національній безпеці. Впровадження воєнного стану призводить до обмеження деяких прав і свобод громадян в інтересах збереження держави та її населення. Однак це обмеження повинно бути обґрунтованим, обмеженим в часі та пропорційним загрозі.

Однією з основних проблем введення воєнного стану є баланс між необхідністю захисту держави і правами громадян. Воєнний стан може викликати ризик порушення принципів правової держави, оскільки тимчасове обмеження прав може перетворитися на систематичне, якщо не буде чітко визначеної процедури введення та закінчення цього режиму.

Ключовою сферою є те, де можливі порушення, є свобода слова. Воєнний стан часто супроводжується цензурою, обмеженням доступу до інформації та обмеження діяльності ЗМІ. Це може призвести до втрати громадянами можливості висловлювати свої думки та отримувати об'єктивну інформацію.

Під час дії воєнного стану забороняється зміна Конституції, проведення виборів (Президента, Верховної ради), зміна законів про вибори, проведення референдумів [3].

Військовий або надзвичайний стан не є приводом для порушення прав та свобод людей, але такі випадки існують. Крім того, введення воєнного стану може призвести до порушення прав осіб, затриманих у зв'язку з підозрою в антидержавній діяльності. Збільшення повноважень правоохоронних органів у період воєнного стану створює ризик застосування репресивних заходів.

У зв'язку з введенням тимчасового воєнного стану в Україні, на період правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватись конституційні права та

свободи громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [1]:

Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи.

Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, таємних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, чи з'ясувати істину під час розслідування.

Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України.

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань.

Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом.

Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи

служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

Стаття 44. Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.

Заборона страйку можлива лише на підставі закону.

Стаття 53. Кожен має право на освіту [2].

В умовах воєнного стану, права і свободи громадянина можуть бути обмежені, але тільки у відповідності з правом та на основі рішення суду. Юридичні особи також можуть бути обмежені у збереженні своїх прав і законних інтересів, але завжди з метою захисту військової безпеки та національної безпеки.

Важливо визнати, що введення воєнного стану може бути необхідним для забезпечення національної безпеки в умовах надзвичайних обставин. Проте, для мінімізації негативного впливу на права та свободи громадян, важливо розробляти чіткі та обґрунтовані законодавчі рамки, обмежувати термін дії воєнного стану та забезпечувати нагляд за його виконанням.

Міжнародне гуманітарне право встановлює низку правил та обмежень для держав, які ведуть війну, щоб запобігти порушенням прав людини та гуманітарних криз. Наприклад, Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них встановлюють мінімальні гуманітарні норми, які мають бути захищені від сторони конфлікту, включаючи захист цивільних осіб та військовополонених.

Однак, держава може застосувати надмірну силу, обмежувати свободу слова та зібрань, а також порушувати права на правосуддя та належні процесуальні гарантії.

Отже, хоча існують міжнародні норми, які мають захистити права людини в разі війни або надзвичайного стану, це вже не гарантує повного захисту цих прав. Для ефективного захисту прав людини в подібних умовах необхідно забезпечити прозорість та відповідальність державних органів, включаючи армію та поліцію, та залучати громадські організації та міжнародні організації.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#doc_info

2. Права і свободи людини і громадянина, які протягом дії воєнного стану можуть обмежуватися. URL:

https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D1%96_%D1%81%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%B8_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD_%D0%B2_%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85_%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83

3. Що таке надзвичайний стан і в яких випадках його запроваджують. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/02/23/shho-take-nadzvyhajnyj-stand-i-v-yakyh-vypadkah-jogo-zaprovadzhuut/>